

Vrouwen uit de regio in de Leidse vrouwenbeweging

door Agnes van Steen

In dit artikel belicht *Agnes van Steen* meerdere vrouwen uit de omgeving van Leiden die betrokken waren bij de 'Leidse' vrouwenbeweging. Zij baseert zich daarvoor op haar promotieonderzoek – waarvan in november 2025 een handelseditie is verschenen – met de titel: *Van liefdadigheid naar abortusstrijd. Leidse vrouwen en de Nederlandse vrouwenbeweging van 1860 tot 1990*. Hierin valt te lezen hoe de Leidse vrouwenbeweging – als onderdeel van een landelijke beweging – zich over een periode van 130 jaar ontwikkelde. Het gaat hierbij om diverse organisaties die voor verschillende vrouwenrechten stredden en aanverwante verenigingen. Centraal staan de Leidse vrouwen die actief waren en ook de rol van de Universiteit Leiden in de emancipatiestrijd wordt belicht. Bij 'Leidse' vrouwen valt echter een kanttekening te plaatsen: vaak strekten de Leidse afdelingen van organisaties zich uit tot omliggende gemeentes, zoals Oegstgeest. Dit betekent dat ook vrouwen uit die gemeentes een rol speelden in de Leidse vrouwenbeweging. Een aantal daarvan wordt hier belicht.

De Algemeene Nederlandsche Vrouwenvereniging Tesselschade

5/10		October	
0.10	Mevrouw van Panhuys	1 lampkap overrokken	3 96
		markt: aan 1/4 el zij	6 19
		1/4 el boordlijst	- 42
		reizen en vervoer	- 65
			11 22
5/10		December, November	
0.63	Mevrouw Scholten	Handwerk	2 91
		"	10 89
			13 86
0.65	Mevrouw Graham	Handwerk	1 10
		aan zijde en reizen	- 85
			1 95
0.11	Mevrouw Laalburg	22 randschijven geborduurd	2 43

De in de negentiende eeuw opkomende vrouwenbeweging bouwde in Leiden deels voort op liefdadige vrouwenactiviteiten. De eerste vrouwenorganisatie die verder ging dan liefdadigheid was de Algemeene Nederlandsche Vrouwenvereniging Tesselschade, die in 1874 in Leiden een afdeling kreeg. Deze vereniging kwam op voor de economische zelfstandigheid van vrouwen uit betere kringen die niet werden geacht betaalde arbeid te verrichten. Tesselschade deed dit door handwerk van deze vrouwen te verkopen en vakopleidingen te subsidiëren. Na een bestaan van bijna 35 jaar werd de Leidse Tesselschade-afdeling in 1910 omgezet in een regionale door toevoeging van afdelingen in – in alfabetische volgorde – Katwijk (Binnen en aan Zee), Noordwijk (Binnen en aan Zee), Noordwijkerhout,

Afbeelding 1 Een pagina uit het kasboek van Tesselschade (ELO, archief TAA, inv.nr.49): soms verrichtten de bestuursleden zelf een handwerkje, zoals Levina van Panhuys die een lampenkap overtrekt in 1915

Afbeelding 2 Levina van Panhuys rond 1900 (Zeeuws Archief, Familie Van Citters, nr. 30-42)

Oegstgeest, Rijnsburg, Valkenburg, Voorhout, Voorschoten en Warmond.

Dit was om efficiënter te werken, want nu waren er minder bestuursleden nodig. Later kwamen hier nog andere afdelingen bij.¹ Het bestuur bleef echter Leids op een vrouw uit Noordwijk na. Dit was *Levina van Panhuys-van der Lek de Clercq*, de vrouw van de burgemeester, die meer dan 25 jaar een bestuursfunctie bekleedde.

Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht

Naast economische zelfstandigheid, dat een belangrijk thema voor de vrouwenbeweging bleef, was het vrouwenkiesrecht een belangrijk strijdpunt. In 1900 kwam in Leiden een afdeling tot stand van de Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht. Volgens een ledenlijst uit 1907-1908 had deze vereniging een vijftal leden in Oegstgeest, die bij

de Leidse afdeling hoorden. Een daarvan was *Theodora Alida (Daatje) van Eck*. Zij woonde in Huize Pomona aan de Rijnsburgerweg op het gedeelte dat in 1920 bij Leiden werd getrokken. Daatje woonde daar samen met haar broer *Dirk van Eck* en zijn vrouw *Nela Koch*. Dirk was een voorman van de Sociaal Democratische Arbeiderspartij (SDAP) en oprichter van de Leidse afdeling van de Algemeene Nederlandsche Bond 'Vrede door Recht'. Deze vredesbond keerde zich tegen militarisme en oorlog. Daatje ging hierin een actieve rol spelen door onder andere het geven van lezingen. Zij was een overtuigd pacifist. Op de Tentoonstelling De Vrouw 1813-1913, die in 1913 in Amsterdam werd georganiseerd, hielp zij dan ook mee om een zaal in te richten waar de Oostenrijkse vredesactivist *Bertha von Suttner* kwam spreken.

Afbeelding 3 Daatje van Eck (bron: Jaarboek Dirk van Eck 2013)

Andere Oegstgeester leden van de Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht waren werkzaam bij Endegeest, een Leidse instelling op het grondgebied van Oegstgeest. Een daarvan was de hoofdverpleegster *Caroline Bloemendal*. Naast lid van de kiesrechtvereniging was Bloemendal in 1910 en 1911 secretaris van de afdeling Leiden en omstreken van de Nederlandsche Bond voor Ziekenverpleging. Deze bond was in 1893 mede door jonkvrouw *Jeltje de Bosch Kemper* uit Amsterdam opgericht met als doel om het beroep van verpleegster te professionaliseren.

Nederlandsche Bond voor Vrouwenkiesrecht

In 1907 werd de Nederlandsche Bond voor Vrouwenkiesrecht landelijk opgericht, die zich als gematigder dan de Vereeniging presenteerde. Zij onthield zich van demonstreren en anders dan bij de Vereeniging mochten mannen zitting nemen in het bestuur. Mannen mochten bij beide verenigingen wel lid worden. Voor de oprichting waren steunhandtekeningen verzameld onder Leidse hoogleraren en andere prominente personen. Bij de ondertekenaars stonden vader en dochter *Van Dissel*, die toen in Warmond woonden. Vader was in Leiden ingenieur geweest bij het Hoogheemraadschap van Rijnland. Dochter Catharina was in Leiden vanaf 1902 afdelingsvoorzitter van de Vereeniging Vakschool voor verbetering van Vrouwen- en Kinderkleding. Deze vereniging promoveerde reformkleding die was gemaakt van soepele stoffen, zonder knellende banden, zodat men zich vrij kon bewegen. In de jaren tien breidde de Leidse reformkledingvereniging zich uit naar Katwijk, Lisse, Noordwijkerhout en Oegstgeest. In 1908 stopte Van Dissel als voorzitter. Haar hart lag meer bij kinderen, waarvoor zij in 1910 de Vereeniging tot het oprichten en in stand houden van kleine Opvoedingshuizen oprichtte. In het tehuis kregen de kinderen opvoeding in kleine groepjes 'van dezelfde afkomst, beschaving en godsdienst'. Het eerste tehuis kon in 1911 in Noordwijkerhout de deuren openen, waarna meer tehuizen volgden.

Afbeelding 4 Aletta Lorentz-Kaiser, 1925 (Wikipedia, foto graaf onbekend)

Na de landelijke oprichting van de Bond voor Vrouwenkiesrecht, waaraan de Leidse hoogleraresachtgenote *Aletta Lorentz-Kaiser* had bijgedragen, kwam in 1908 een Leidse afdeling tot stand. Lorentz-Kaiser was belast met de propaganda voor de Bond die diende om leden te werven. Bij voldoende leden kon een afdeling met een eigen bestuur worden opgericht. In 1909 wilde zij haast maken met de ledenwerving in Oegstgeest, omdat de Leidse afdelingsvoorzitter van de Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht, *Christine Lulofs*, dat jaar naar Oegstgeest zou verhuizen en daar mogelijk meer leden zou werven. Lorentz-Kaiser benaderde de vrouw van de burgemeester van Oegstgeest en kreeg tachtig adressen om uitnodigingen aan te sturen voor een propagandabijeenkomst. Het resultaat was zichtbaar op de ledenlijst van de Bond van 1910, waar vijftien leden uit Oegstgeest op staan. Hierbij was de adjunct-directrice van het 'krankzinnigengesticht' Endegeest, de weduwe *Agatha Backer Overbeek-van Eijbergen*, die in 1912 ook Voorgeest, voor 'jeugdige idioten', onder haar hoede kreeg. Anderen waren twee hoofdverpleegkundigen en een verpleegster, die werkzaam waren op de 'kliniek voor zenuwlijders' Rhijnegeest, alsmede *Abraham Oort* die als arts aan Rhijnegeest was verbonden. Ook zijn vrouw *Ruth Faber* was lid van de Bond.

Andere Oegstgeester leden waren niet aan de klinieken verbonden, zoals de weduwe *Wilhelmina van Arkel-van Dijk* en haar dochter *Margaretha* een rechtenstudent. Zij woonden volgens de ledenlijst van 1910 nog in het Wilhelminapark, maar verhuisden al snel naar Leiden. Van Arkel-van Dijk bleef echter bestuurslid van de Vereeniging Moederlijke Liefdadigheid die in Oegstgeest hulp bood aan kraamvrouwen. Deze hulp moest aan strikte

voorwaarden voldoen, zoals aan het inkomen van de echtgenoot en aan het gedrag van de vrouw. Dus net als in Leiden combineerden sommige vrouwen het liefdadige werk met een lidmaatschap van een emancipatoire organisatie, in dit geval de Bond voor Vrouwenkiesrecht.

In het bestuur van 'Moederlijke Liefdadigheid' zaten ook de moeders van twee nog ongetrouwde Oegstgeester Bondsleden, *Elizabeth Unger* en *Godefrida Ruys*. Bij de overige leden die in Oegstgeest woonden, waren *Maria Kaiser-de Visch Eibergen*, familie van Lorentz-Kaiser, en *Caroline de Prez*. Deze twee vrouwen woonden op hetzelfde adres aan de Rijnsburgerweg. Onderwijzeres De Prez kwam als gescheiden vrouw uit Den Haag, waar zij samen met haar ex-man en haar moeder betrokken was bij de Theosofische Vereeniging. Deze vereniging vond haar oorsprong in de *Theosophical Society*, die in New York mede was opgericht door de Russische Helena Blavatsky. Moeder en dochter gaven studieklassen over de theosofie, soms ook in Leiden.

In Katwijk stond - volgens de ledenlijst van 1910 - het ledental op twee. Dit waren *Gerard van Dorp* en zijn vrouw *Dieuwke Beucker Andreae*, die samen zes kinderen kregen. Zij waren de broer en schoonzus van *Lizzy van Dorp*. Lizzy was de eerste rechtenstudente in Nederland, zij studeerde in Leiden en zij had mede de Bond voor Vrouwenkiesrecht opgericht. Zij woonde toen in Den Haag waar zij een advocatenpraktijk had. Gerard en Dieuwke hadden ook in Leiden gestudeerd. Gerard werd in 1914 directeur van de NV Sociëteit voor Chemische Industrie te Katwijk, Dieuwke werd datzelfde jaar benoemd tot geneeskundig-directeur van het pas opgerichte Rotterdamse Zeehospitium in Katwijk aan Zee, een sanatorium voor kinderen met tuberculose. Zij bleef dus werken als getrouwde vrouw met kinderen.

Om leden te werven in Leiderdorp nam het Leidse *bestuurslid Annie van Reedt Dortland-Sillevis* contact op met de keramist *Willem Brouwer* die zich 1901 in Leiderdorp had gevestigd. Zijn reactie was weinig vleiend voor Leiderdorp. Hij noemde het 'dit gat' en gaf haar weinig kans om in deze christelijke gemeente een medestander te vinden. In januari 1915 stonden er uit Leiderdorp dan ook slechts drie leden op de ledenlijst van de Leidse Bond op een totaal van 224. Hiervan woonden er 198 in Leiden, 12 in Oegstgeest, 10 in Voorschoten en 1 in Wassenaar, die dus allemaal bij de Leidse Bondsafdeling hoorden. Een tegenvaller dat jaar was dat de correspondentie in Voorschoten, burgemeestersdochter *Pieterella Vernède*, die vanwege haar huwelijk en vertrek naar Indië een opvolger zocht, die niet bleek te kunnen vinden.

Afbeelding 5 Affiche met de aankondiging van een landdag in 1916 (Wikipedia, maker onbekend)

Nederlandsche Vereeniging voor Vrouwenbelangen en Gelijk Staatsburgerschap

In 1919 werd het actief vrouwenkiesrecht ingevoerd, nadat in 1917 het passieve vrouwenkiesrecht in de grondwet was vastgelegd. Nu mochten vrouwen zelf naar de stembus waar zij in 1917 alleen gekozen konden worden. Meerdere vrouwen die voor vrouwenkiesrecht hadden gestreden, waren lid geworden van vooral liberale politieke partijen en zij stelden zich kandidaat bij verkiezingen. De Vereeniging en Bond voor Vrouwenkiesrecht, waarvan het ledental na 1919 drastisch daalde, gingen door onder een andere naam en met andere speerpunten. Dit waren de wijziging van de huwelijkswetgeving, omdat die bepaalde dat de vrouw volledig ondergeschikt was aan haar man, en de verbetering van de arbeidspositie van vrouwen.

In 1930 kwamen de twee voormalige vrouwenkiesrechtverenigingen samen in de Nederlandsche Vereeniging voor Vrouwenbelangen en Gelijk Staatsburgerschap, kortweg 'Vrouwenbelangen'. In deze crisisjaren, gekenmerkt door een grote werkloosheid, stond de arbeidspositie van vrouwen zwaar onder druk. Zij moesten plaatsmaken voor werkloze mannen. Dit maakte dat Vrouwenbelangen opveerde om hiertegen in het geweer te komen. Die opleving was te danken aan een groepje jongere vrouwen.

Ook de Leidse Vrouwenbelangen kreeg een nieuw, jonger lid dat nieuw elan bracht. Dit was *Petronella Hildegonda (Nelly) Smits-Witvliet*. Deze onderwijzersdochter had voor haar huwelijk met een landmeter bij het kadaster verschillende lager onderwijsaktes gehaald en ze had proza gepubliceerd in het tijdschrift *Nederland*. Zij was in 1934 in Oegstgeest komen wonen en secretaris geworden van de Leidse afdeling van Vrouwenbelangen. Mede door haar toedoen besloeg de Leidse afdeling voortaan ook Oegstgeest. Smits-Witvliet was ook lid geworden van de Liberale Staatspartij de Vrijheidsbond die een vrouwengroep had, waarvan zij voorzitter werd.

Naast deze band met de politiek zette Smits-Witvliet als bestuurslid van de vereniging 'Volkenbond en Vrede', de naoorlogse opvolger van de vredesbond 'Vrede door Recht', de band van Vrouwenbelangen met de vredesbeweging voort. Die vredesbeweging kende sinds 1915 twee aparte vrouwenorganisaties. Dit waren de Internationale Vrouwenbond voor

Afbeelding 6 Herinneringsspeld van de Stille tocht 1936 (Bron: Atria, kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis)

Vrede en Vrijheid (IVVV), die bij oprichting nauwe banden had met de Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht, en de Algemeene Nederlandsche Vrouwen Vredesbond (ANVV), die vrouwen uit alle standen en gezindten wilde verenigen. In 1933 kreeg de ANVV een afdeling in Leiden.

Vanaf 1934 organiseerden de IVVV en de ANVV jaarlijks een stille tocht door een van de grote steden, de Vrouwenvredesgang. De zevende tocht in 1940 stond gepland in Amsterdam. Voor deze tocht was in Leiden en Oegstgeest een breed aanbevelingscomité van negentien vrouwen gevormd. Daarbij waren de eerdergenoemde Daatje van Eck en *Aleida Goudsmit-Cohen*, die op vele fronten actief was in de Leidse vrouwenbeweging en

daarbuiten. Zij was van joodse afkomst, maar seculier. Deze zevende Vrouwenvredesgang ging echter niet door vanwege het uitbreken van de oorlog.

Tijdens de oorlog beperkte Vrouwenbelangen Leiden/Oegstgeest zich tot 'enig contact tussen de bestuursleden'. Joodse vrouwen uit de vrouwenbeweging doken onder of werden gedeporteerd. Het merendeel van de gedeporteerden keerde niet terug, zoals Goudsmits-Cohen. Zij woonde in Oegstgeest toen zij in 1942 werd weggevoerd en vervolgens in Sobibor werd vermoord.

Vrouwenbelangen na de oorlog

Na de oorlog werd de vereniging Vrouwenbelangen heropgericht, maar de afdeling Leiden/Oegstgeest ondernam de eerste naoorlogse jaren weinig. Zij deed wel mee aan acties van andere organisaties. Zo nodigde Smits-Witvliet in haar woonplaats Oegstgeest *Mies Boissevain-van Lennep* uit Amsterdam uit die het idee voor de 'nationale feestrok' had geïntroduceerd. Deze rok bestond uit allemaal lapjes van gebruikte kledingstukken. Grondstoffen voor kleding waren schaars, dus de huisvrouwen moesten improviseren, maar de rok was meer dan dat, aldus de rede van Boissevain: 'Wij moeten trots zijn op ons land, ons volk en ons vorstenhuis, er moet samengewerkt worden en deze samenwerking moet in kleurige patronen tot uitdrukking gebracht worden.'

Afbeelding 7 Nelly Smits-Witvliet benoemd tot ereburgeres van Oegstgeest (bron: De Leidse Courant 20-11-1967)

Bij deze gelegenheid was het feestroklid gezongen, waarvan tekst en melodie waren geschreven door *Elisabeth Hannema-van Maasdijk* uit Oegstgeest. Zij had het op zich genomen de rok in haar woonplaats te promoten en inlichtingen te geven. Als Elisabeth van Maasdijk had zij meer gedichten op haar naam staan, zoals gebundeld in: *Voor hen die vielen*. Haar lied werd ook aangeheven op het Binnenhof bij een groot defilé van vrouwen in de nationale feestrok en in oude klederdrachten. Hiervoor had het Comité Nationale Feestrok samengewerkt met het bestuur van de tentoonstelling *De Nederlandse Vrouw 1898-1948*, die in 1948 in Den Haag werd georganiseerd.

In de jaren zestig verdween Vrouwenbelangen uit de publiciteit, al bleef de afdeling bestaan. Niemand wilde iets doen en niemand wilde het secretariaat van haar overnemen, zo schreef Smits-Witvliet aan het hoofdbestuur. Zij ging dus zelf maar door en was daarnaast tot in 1966 gemeenteraadslid in Oegstgeest. Zij zat daarnaast nog jaren in diverse besturen, zoals in dat van de VVD-vrouwen. De VVD was de naoorlogse opvolger van de Vrijheidsbond. In 1967 ontving zij – op haar zeventigste verjaardag – voor al haar maatschappelijk werk de Oegstgeester Erepennig.

De actiegroep Man Vrouw Maatschappij

Het gebrek aan actie van Vrouwenbelangen en de onzichtbaarheid van deze vereniging in Leiden liet in de jaren zestig een vacuüm ontstaan, juist in een tijd dat een protestgeneratie met demonstraties leven in de brouwerij bracht. De eerste nieuwe vrouwenorganisatie die in het gat sprong, was in 1968 de actiegroep Man Vrouw Maatschappij (MVM). Een van de speerpunten was het doorbreken van traditionele rolpatronen: de man moest meer zorgtaken op zich nemen in het gezin, de vrouw moest de mogelijkheid krijgen buitenshuis te werken. Dit sloeg aan onder academische vrouwen die ontevreden waren over het taboe op werken van getrouwde vrouwen. Twee vrouwen die bij de landelijke oprichting in Amsterdam waren betrokken, woonden in Oegstgeest. De eerste was de advocaat *Jacqueline Soetenhorst-de Savornin Lohman* die werkte aan de juridische faculteit van de Universiteit Leiden en begin jaren tachtig hoogleraar werd aan de Universiteit van Amsterdam. De tweede was de socioloog *Ina Hommes*, die in 1970 aan de Leidse universiteit promoveerde en drie jaar later hoogleraar werd aan de Erasmus Universiteit. Daarvoor werkte zij bij het Sociologisch Instituut Leiden (SIL). Daar werkte ook *Dieke van Arkel-Merens*, die eveneens bij de oprichting van MVM was betrokken. Zij stond als contactpersoon vermeld in het *MVM-Nieuws*, het orgaan van MVM en woonde in Noordwijk, een plaats die bij de regiogroep Leiden/Oegstgeest ging horen.

*Afbeelding 8 Socioloog Dieke van Arkel-Merens
(bron: Acta et Agenda, 7:23, 1975)*

MVM sloeg namelijk in zowel Leiden als Oegstgeest goed aan, zodat deze regiogroep snel gevormd werd met in 1970 ongeveer 65 leden. De groep was te groot om bij iemand thuis te vergaderen, zodat een grote ruimte in Oegstgeest uitkomst bood. In 1971 stond het ledental op 120, waarna de MVM-regiogroep werd verdeeld in vijf lokale groepen van twintig tot dertig personen om de leden beter te kunnen opvangen. De groepen kwamen in Leiden, Oegstgeest, Leiderdorp, Noordwijk en Voorschoten, alle met een contactpersoon in het regiobestuur. In 1973 was het ledental op het hoogtepunt met 140 leden, waaronder tien echtparen.

Kort na de oprichting van MVM was de actiegroep Dolle Mina in het leven geroepen die in Leiden navolging kreeg. Dit bleef een Leidse groep, al was een enkele vrouw uit Oegstgeest en Leiderdorp lid.

MVM-regioleden en de politiek, het Jaar van de Vrouw (1975) en abortus

In Oegstgeest stonden in 1974 meerdere MVM-leden op de kandidatenlijst voor de gemeenteraadsverkiezingen, zoals het echtpaar *Mieke en Berend Verloren van Themaat-Steer*, voor de Politieke Partij Radicalen (PPR). Zij waren geïnspireerd door *Ria Beckers-de Bruijn* die in 1977 lijsttrekker voor deze partij werd bij de Tweede Kamerverkiezingen. Het echtpaar was actief op meer fronten en zette zich daarbij vooral in voor de 'Derde Wereld'.

Op de kandidatenlijst van 1974 stond ook *Johanna van Geldere-Vink*, voor de VVD. Dit was atypisch want VVD-leden waren schaars bij MVM. De meesten kozen voor de PvdA of de Rooie Vrouwen, de vrouwengroep van de PvdA, en in mindere mate voor nieuwe en kleinere partijen zoals de PPR en D66. Van Geldere-Vink, geboren in 1922, was ouder dan veel andere eerste MVM-leden die waren geboren in de jaren dertig. Zij werkte begin jaren vijftig als getrouwde vrouw als schoonheidsspecialist.

Een andere atypische voorkeur was de Christelijk Historische Unie (CHU) van het regiolid *Nellien de Ruiter*. De Ruiter had in Delft gestudeerd, was getrouwd geweest en gescheiden en had drie kinderen. In 1972 zat zij – net als eerder haar vader – in de Tweede Kamer voor de CHU, juist op het moment dat daar een wetsvoorstel over abortus ter discussie stond. De Ruiter nam daarin een

progressief standpunt in, namelijk dat de beslissing uiteindelijk bij de vrouw hoorde te liggen. Dat vonden ook andere vrouwen van haar partij – blijkens een resolutie – maar meerdere CHU-mannen stemden tegen. De Ruiter werd de eerste vrouwelijke wethouder in Voorschoten voor de CHU, maar zei haar functie op om voorzitter te worden van de Stichting Nationaal Comité Internationaal Jaar van de Vrouw. Dit comité was opgericht om de activiteiten in Nederland van het Jaar van de Vrouw (1975) te organiseren en te coördineren. Een van de activiteiten was de Emancipade in Utrecht, waar de vele vrouwenverenigingen die Nederland kende zich presenteerden.

Een paar jaar later stapte De Ruiter uit de CHU en verliet de partijpolitiek. Eind jaren zeventig nodigde de werkgroep 'vrouwen en bouwen', die gebruikmaakte van het Leidse Vrouwenhuis, ingenieur De Ruiter uit om een inleiding te verzorgen. Het Vrouwenhuis was toen nog gevestigd aan de Nieuwe Rijn, om in 1981 te verhuizen naar de Hooigracht.

Afbeelding 9 Nellien de Ruiter, voorzitter van het Jaar van de Vrouw-comité (foto: A. Goedemondt, bron: Opzij, 5:6/7, 1977)

Afbeelding 10 Omslag van de speciale uitgave in 1975 met het embleem van het Jaar van de Vrouw (collectie auteur).

In het Jaar van de Vrouw speelde ook een ander MVM-lid een rol. Dit was *Thea Veldhuyzen van Zanten-Roest van Limburg*. Zij werkte bij de Koninklijke Van Kempen & Begeer in Voorschoten, eerst als commercieel medewerker en uiteindelijk als directeur externe betrekkingen. Deze zilverfabriek had aangeboden om sieraden en lepeltjes te maken met het embleem van het Jaar van de Vrouw. Veldhuyzen van Zanten mocht namens het Nationaal Comité aan vijftig vrouwen, die zich op de een of andere manier voor vrouwen hadden ingezet, een onderscheiding uitreiken. Dit was een plastiek met het embleem van het Jaar van de Vrouw. In 1980 richtte Veldhuyzen van Zanten samen met een ander MVM-lid, *Nelleke*

Afbeelding 11 Thea Veldhuyzen van Zanten (collectie Atria, fotograaf onbekend)

Schoemaker, de landelijke Stichting Vrouwenennetwerk Nederland op, een netwerk om vrouwen in leidinggevende en staffuncties te ondersteunen in hun carrière. Schoemaker, die in Oegstgeest woonde, volgde daarnaast bovengenoemde Ina Hommes op als voorzitter van de Commissie Vrouw en Arbeid van de Sociaal Economische Raad (SER), het adviesorgaan voor de overheid.

Afbeelding 12 Elida Wessel-Tuinstra (bron: Opzij 6:12, 1978)

MVM-lid *Elida Tuinstra* woonde in Oegstgeest en kwam in 1977 in de Tweede Kamer voor D66. Dat jaar kreeg pater Koopman, het gezicht van de anti-abortuslobby, een vergunning voor een driedaagse demonstratie voor het huis van Tuinstra, omdat haar abortusstandpunt hem niet beviel. Er kwamen felle protesten tegen de demonstratie, onder andere van het Leidse comité Wij Vrouwen Eisen, waardoor de gemeente een gesprek met Koopman wilde. Hij kwam echter niet opdagen, zodat de gemeente zijn vergunning introk.

Het actiecomité Wij Vrouwen Eisen (WVE) coördineerde vanaf 1974 de strijd voor legalisering van abortus die was begonnen door Dolle Mina en MVM.

De Leidse Dolle Mina had zich in 1974 opgeheven, waarna veel leden overgingen naar het Leidse WVE-comité. In 1976 hief de MVM-regioafdeling zich op, vanwege het dalend aantal actieve leden. Landelijk bestond MVM nog

voort tot in 1988. Daarnaast en daarna zette de vereniging Vrouwenbelangen landelijk de emancipatiestrijd voort.

In dit artikel wilde ik paar vrouwen uit de Leidse regio voor het voetlicht brengen die betrokken waren bij de Leidse vrouwenbeweging. Die strekte zich namelijk vaak uit naar omliggende gemeentes, om te beginnen Oegstgeest. Door de nadruk op deze personen wordt slechts een heel beperkt beeld van de 130-jarige ontwikkeling van de vrouwenbeweging gegeven, maar voor het complete verhaal verwijs ik naar mijn boek.

Agnes van Steen – Van Liefdadigheid naar abortusstrijd; Leidse vrouwen en de vrouwenbeweging 1860 tot 1990

Leiden, Primavera Pers

Paperback, 2025, 400 blz., 308 ill. ISBN 978-905997-429-6,
€ 37,50.

¹ In 1928 kwamen erbij: De Kaag, Leidschendam, Nieuwe Wetering, Oud-Ade, Oude Wetering, Roelofarendsveen, Rijpwetering, Stompwijk, Veur, de Vink, Wilsveen, Zoeterwoude en Zuidbuurt.